

Operat faunistyczny (od początku prac do 15 marca 2013r.)

SPRAWOZDANIE Z REALIZACJI PRAC W RAMACH PROJEKTU PT.
„WYKONANIE PROJEKTÓW PLANU OCHRONY DRAWIEŃSKIEGO PARKU
NARODOWEGO ORAZ PLANÓW ZADAŃ OCHRONNYCH DLA OBSZARÓW NATURA
2000 „UROCZYSKA PUSZCZY DRAWSKIEJ (PLH320046) I „LASY PUSZCZY NAD
DRAWĄ” (PLB320016)

Nazwa zadania:

4. Operat faunistyczny

Okres sprawozdawczy:

Od początku prac do 15 marca 2013 r.

Kierownik zespołu prowadzącego prace w tym etapie:

Andrzej Jermaczek

Sprawozdanie operacyjne:

Załącznik: wyniki cząstkowe – ptaki

Załącznik: wyniki cząstkowe – ssaki

Załącznik – wyniki cząstkowe dot. bezkręgowców (DPN i natura 2000) i ryb obszaru Natura 2000

Ważki

Stan populacji na terenie Parku nie zmienił się w porównaniu do danych R. Bernarda z drugiej połowy lat 80-tych. Wykazano wszystkie cenne gatunki (iglica mała, żagnica torfowcowa) w liczebnościach porównywalnych do stwierdzanych poprzednio. Łącznie w 2012 stwierdzono występowanie 44 gatunków (z 47 wykazanych w ogóle), w tym potwierdzono po przerwie istnienie populacji szablaka przepasanego i husarza ciemnego. Stwierdzono kilka nowych stanowisk gatunków rzadszych (żagnica ruda, przeniela dwupłama) i chronionych (zalotka większa).

Zalotka większa - wszystkie znane wcześniej stanowiska zostały potwierdzone. Stwierdzona również na kilkunastu nowych stanowiskach. Gatunek prawdopodobnie występuje na większości jezior. Brak większych zagrożeń dla stanu populacji. Planowane jest uzupełnienie danych w 2013 r.

Motyle dzienne

Podobnie jak w przypadku ważek stan fauny motyli dziennych na terenie Parku zasadniczo nie uległ zmianie w porównaniu do drugiej połowy lat dziewięćdziesiątych. Znikł najprawdopodobniej jeden gatunek - modraszek korydon. Wykryto również jeden nowy gatunek - niestrzępa głogowca. Wykryto nowe stanowiska przeplatki diaminy (gatunek stosunkowo rzadki). W bieżącym roku bardzo liczne populacje w porównaniu do lat 90-tych miały czerwończyk dukacik i strzępotek perełkowiec. Od lipca pojaw motyli został silnie zredukowany przez silne deszcze padające na początku tego miesiąca. Wpłynęło to w dużym stopniu na efekt badań czerwończyk nieparka, ale niskie liczebności osiągały motyle zawsze i wszędzie bardzo liczne i pospolite (dostojka malinowiec, rusałka pawik, rusałka kratkowiec).

Czerwończyk nieparek - czerwcowe badania wykryły nieliczne populacje na znanych wcześniej stanowisk. Lipcowe i sierpniowe badania tego gatunku (drugie pokolenie było w latach 90-tych bardzo liczne na tym obszarze) nie wykryły nowych stanowisk (na większości z nich stan siedliska był zbliżony do optymalnego - występowało dużo roślin pokarmowych dla larw i imago). Gatunek wymaga szczegółowego monitoringu. Planowane jest uzupełnienie danych w 2013 r.

Zaobserwowane zagrożenia na terenie Parku:

- zbyt niskie koszenie łąk i turzycowisk (dotyczy również poczwarówek) i zbyt wczesny jego termin;
- zarastanie i zacienianie przydroży, które służyły jako korytarze ekologiczne dla migrujących motyli dziennych (i innych owadów)
- koszenie kserotermicznej skarpy w okolicach Mostnik spowodowało najprawdopodobniej zanik jedyne stanowiska w Parku i okolicy modraszka korydona.

Poczwarówki

Przed 2012 rokiem w Obszarze Natura 2000 znane były pojedyncze stanowiska obu gatunków. Badania terenowe wykazały do tej pory po 20 nowych stanowisk poczwarówki zwężonej i 16 nowych stanowisk poczwarówki jajowatej. Poczwarówkę jajowatą wykryto również na siedlisku z którego do tej pory nie była wykazywana - pło z zachylnikiem błotnym i kępami turzyc na skraju szuwarowisk (dostępne tylko ze sprzętu pływającego). Brak większych zagrożeń dla stanu populacji tych ślimaków. Planowane jest uzupełnienie danych w 2013 r..

Skójka gruboskorupowa

Populacje w Płocicznej i Drawie bardzo liczne i dobrze zachowane. Przeprowadzono badanie na 4 stanowiskach, szczególnie na Płocicznej gatunek ten występuje w bardzo dużych zagęszczeniach do kilkudziesięciu osobników na metr kwadratowy. Brak większych zagrożeń dla stanu populacji.

Ryby

Przeprowadzono badania na 19 stanowiskach. Stwierdzono cztery gatunki ryb objętych programem Natura 2000 (głowacz białopłetwy i minóg strumieniowy po jednym stanowisku, różanka 2 stanowiska, koza 5 stanowisk).

Płazy

Podsumowano większość prac inwentaryzacyjnych herpetofauny wykonanych w roku 2012. Na terenie Parku Narodowego w latach 2011 - 2012 stwierdzono 12 gatunków płazów, wykazano je łącznie na około 400 stanowiskach. W ramach inwentaryzacji płazów będących przedmiotami ochrony na terenie Obszaru Siedliskowego wykazano co najmniej 3 stanowiska kumaka oraz około 30 stanowisk traszki grzebieniastej.

Gady

Na terenie Parku Narodowego w latach 2011 - 2012 stwierdzono występowanie 4 gatunków gadów. Łącznie zanotowano je na 26 stanowiskach

Na żadnym z podawanych z obszaru Natura 2000 stanowisk w roku 2012 nie potwierdzono obecności żółwia błotnego.

Ptaki

W okresie obejmującym sprawozdanie podsumowano dokonane w roku 2012 oceny liczebności populacji lęgowych gatunków ptaków z zał. 1 Dyrektywy Ptasiej i innych gatunków potencjalnie mogących stanowić przedmioty ochrony w obszarze Natura 2000 na 7 powierzchniach próbnych oraz na terenie Parku Narodowego.

Podsumowano także prowadzone na terenie Parku Narodowego prace zmierzające do oceny liczebności i struktury ugrupowań wszystkich ptaków lęgowych, a na

terenie obszaru Natura 2000 dane z inwentaryzacji stanowisk ptaków z zał. 1 poza powierzchniami.

W okresie pozalęgowym na reprezentatywnej części wód obszaru wykonano sześciokrotną ocenę liczebności ptaków w okresie wędrówek i zimowania.

W okresie od kwietnia do lipca, przeprowadzono liczenia uproszczoną metodą kartograficzną na 7 powierzchniach próbnych. Powierzchnia Obszaru wynosi 190.279 ha, bez Drawieńskiego Parku Narodowego - 178.748 ha. Skontrolowano 7.739 ha, więc 4,36% powierzchni Obszaru Specjalnej Ochrony poza DPN. W roku 2013 planowane są badania na 7 kolejnych powierzchniach w południowej części Obszaru, razem zajmą one ok. 10% powierzchni Obszaru poza Parkiem Narodowym, a razem z terenem Parku około 14% powierzchni całego Obszaru Natura 2000.

Łącznie na przebadanych powierzchniach stwierdzono 23 gatunki ptaków z zał. I Dyrektywy Ptasiej, lub inne, uznane za przedmioty ochrony w Obszarze Specjalnej Ochrony Lasy Puszczy nad Drawą. Wykonano zbiorcze zestawienie stwierdzonych gatunków, oraz oceny ich liczebności i zagęszczenia na 100 ha.

Zbyt mała przebadana łączna powierzchnia nie uprawnia do wyciągania daleko idących wniosków, choć stwierdzone zagęszczenie gatunków najliczniejszych, rozmieszczonych stosunkowo równomiernie, jak żuraw czy dzięcioł czarny, wskazuje na ich znacznie wyższą liczebność niż podawana w Standardowym Formularzu Danych. Po prostej ekstrapolacji na terenie OSO poza Parkiem Narodowym gniazdowałoby 411 par żurawia i 465 par dzięcioła czarnego.

Podsumowano dane z inwentaryzacji awifauny Parku. Lista ptaków stwierdzonych w roku 2012 na terenie Parku Narodowego liczy 148 gatunków. Dalsze 15 gatunków obserwowanych było w latach 1996-98, ale nie stwierdzonych w roku 2012. Łącznie w granicach Parku obserwowano więc dotychczas co najmniej 163 gatunki. W latach 1996 - 1998 wykazano łącznie 154 gatunki, w roku 2012 doszło więc do listy 9 gatunków nowych. Dla wszystkich gatunków lęgowych lub prawdopodobnie lęgowych podano oceny liczebności. Dla części gatunków oceny te będą jeszcze weryfikowane podczas badań prowadzonych w roku 2013. Ostateczna lista, oceny liczebności oraz mapy rozmieszczenia wykonane zostaną po sezonie lęgowym 2013.

W okresie od stycznia 2012 do lutego 2013 sześciokrotnie dokonano oceny znaczenia wód Parku i Obszaru Natura 2000 dla ptaków wodnych i błotnych w okresie migracji i zimą. Dotychczasowe dane wskazują, że znaczenie Ostoi dla ptaków wodnych i błotnych w okresie wędrówek jest mniejsze niż wynikałoby to z danych zawartych w Standardowym Formularzu Danych - liczebność ptaków wodnych i błotnych w całym Obszarze wahała się od 837 do 9264. Również znaczenie samego Drawieńskiego Parku Narodowego dla ptaków wodnych i błotnych w okresie wędrówek i zima jest stosunkowo niewielkie.

W wyniku prac terenowych prowadzonych w roku 2012 zaproponowano utworzenie 9 stref ochrony stanowisk gatunków antropofobnych – bielika, puchacza, orlika krzykliwego, bociana czarnego i włośчатки. W Parku Narodowym proponowane strefy należy traktować jako wskazanie do ochrony ścisłej lub zachowawczej, oraz minimalizacji penetracji ludzkiej w okresie lęgów. Zebrano materiał wskazujący na potrzeby utworzenia kolejnych 5 stref dla kani rudej, włośчатки i sóweczki.

W roku 2013 planuje się badania ilościowe na 7 powierzchniach próbnych, które obejmą ponad 5% powierzchni OSO Lasy Puszczy nad Drawą. Strukturę użytkowania gruntów w granicach wszystkich 14 badanych powierzchni starano się dobrać tak, aby łącznie z Drawieńskim Parkiem Narodowym, była zbliżona do struktury podstawowych typów biotopów dla całego obszaru OSO Lasy Puszczy nad Drawą, obliczoną na podstawie danych Corine Land Cover.

Wstępna analiza zagrożeń dla awifauny Parku oraz Obszaru Natura 2000 prowadzi do następujących wniosków.

Ponad 60% obszaru Ostoi stanowią lasy, dlatego ich stan, wiek, struktura gatunkowa i przestrzenna odgrywają najistotniejszą rolę w kształtowaniu warunków funkcjonowania populacji prawie wszystkich gatunków ptaków dla których ochrony obszar Parku oraz Specjalny Obszar Ochrony Natura 2000 ma kluczowe znaczenie.

Potencjalnym i rzeczywistym czynnikiem ograniczającym występowanie części gatunków jest lokalny niedobór lasów w starszych klasach wieku i juwenalizacja drzewostanów w wyniku użytkowania rębego. Czynnikiem ten może powodować ograniczenie potencjalnych miejsc lęgów bielika, rybołowa, bociana czarnego, kani rudej, kani czarnej i innych gatunków, a także zubożenie strukturalne i funkcjonalne siedlisk dzięcioła czarnego i średniego, muchołówki małej czy włośчатки. Stanowiska większości z wymienionych gatunków koncentrują się w zwartych i trudniej dostępnych kompleksach starszych drzewostanów mieszanych lub liściastych, brak ich natomiast w obszarach zdominowanych przez drzewostany w młodszych klasach wieku czy o nadmiernie uproszczonej strukturze. W rezultacie ponad połowa powierzchni leśnej Obszaru Natura 2000 oraz znaczna część terenu Parku Narodowego, pokryte lasami z dominacją sosny, w wieku do 60-70 lat, nie stanowią nawet marginalnych biotopów żadnego z wymienionych gatunków. Dla takich gatunków jak gągoł czy nurogęś znaczącą rolę może odgrywać niedostatek odpowiednich miejsc lęgów – starodrzewi z dziuplastymi drzewami, w pobliżu większych cieków i zbiorników wodnych. Gniazdowanie w sztucznych budkach lub w większej odległości od zbiorników wodnych powoduje zwiększenie strat ze strony drapieżników i mniejsze szanse na wychowanie potomstwa.

Warunkiem występowania i wysokiej liczebności takich gatunków jak lelek czy lerka, związanych z kompleksami borów, jest odpowiedni udział terenów otwartych, śródleśnych enklaw, łąk, pastwisk, ale także szerokich pasów pożarowych, a przede wszystkim zrębów i upraw w siedliskach borowych. Potencjalnym zagrożeniem dla ich występowania może być zalesianie śródleśnych terenów otwartych, ograniczenie

ilości lub wielkości zrębów zupełnych czy likwidacja otwartych pasów przeciwpożarowych. Niezbyt wysoka liczebność obu wymienionych gatunków w Obszarze Lasy Puszczy nad Drawą, w porównaniu np. z Puszczą Notecką czy Puszcza nad Gwdą, wynika jednak w znacznej mierze z czynników naturalnych - znacznej żyzności siedlisk i niewielkiego udziału naturalnych ubogich siedlisk borowych.

W aktualnie prowadzonej i planowanej w obowiązujących Planach Urządzania Lasu gospodarce leśnej zauważyć należy trendy korzystne dla ochrony większości wyżej wymienionych gatunków. Pozyskanie drewna w poszczególnych nadleśnictwach nie wykracza poza średnie wskaźniki krajowe i jest znacznie niższe od przyrostu masy drewna. W granicach Obszaru znaczną część masy drewna pozyskuje się także z użytków przedrębnych w drzewostanach sosnowych. We wszystkich nadleśnictwach wyznaczono ostoje ksylobiontów oraz przystąpiono do wyznaczania lasów o specjalnych walorach przyrodniczych (HCVF) w procesie tym w mniejszym lub większym stopniu uwzględniając potrzeby ochrony obszarów Natura 2000. Działanie te nie zapewniają jednak trwałego zabezpieczenia kluczowego dla znacznej części ptaków elementu środowiska jakim jest znaczący udział drzewostanów w starszych klasach wieku.

Perspektywicznie ograniczeniem biotopów preferowanych przez włośchatkę, i częściowo także puchacza może być także zmniejszanie się udziału świerka w drzewostanach w wyniku walki z gradacjami kornika czy świadomego eliminowania bądź ograniczania występowania gatunku jako elementu obcego geograficznie, także z uwagi na ochronę chronionych siedlisk przyrodniczych.

Dla gatunków o wysokiej antropofobii, istotnym zagrożeniem jest także nadmierna penetracja ludzka obszaru związana z rozwojem zabudowy, działalnością gospodarczą, turystyką i wypoczynkiem, szczególnie rozwojem turystyki wodnej, a także pracami gospodarczymi w lasach. Wiele gatunków o wysokiej antropofobii spychana jest do nielicznych fragmentów najmniej dostępnych, choć nie zawsze optymalnie położonych np. w stosunku do żerowisk. Dotyczy to np. puchacza, bociana czarnego, rybołowa, bielika czy kań. Najistotniejszym czynnikiem ograniczającym sukces lęgowy większości gatunków z tej grupy jest bezpośrednia penetracja ich siedlisk w okresie lęgów, prowadząca do porzucania gniazd lub ich niszczenia przez drapieżniki w wyniku spłoszenia dorosłych ptaków. Istotne w tej grupie zagrożeń są nie tylko czynniki bezpośrednie, ale także pośrednie, powodujące wzrost antropopresji w dłuższej perspektywie czasowej - budowa, modernizacja lub udostępnianie dróg leśnych pozwalająca na łatwiejsze dotarcie w pobliże ostoi, zabudowa zagrodowa czy letniskowa w enklawach śródleśnych, lokalizacja infrastruktury turystycznej na obrzeżach cieków czy jezior, powodująca wzrastającą penetrację ich obrzeży przez wędkarzy i turystów.

Podstawowym narzędziem ochrony przed penetracją miejsc lęgów większości gatunków antropofobnych jest ochrona strefowa. Niestety w granicach Obszaru liczba stref wyznaczonych (niespełna 20) obejmuje zaledwie 1/3 liczebności

gatunków strefowych (co najmniej 60 par). Stosunkowo dobrze chronione są stanowiska bielika i rybołowa, znacznie gorzej stanowiska orlika krzykliwego i kań, najmniej skuteczna jest ochrona strefowa sów. Część znanych stanowisk jest z różnych przyczyn zatajana przez służby leśne, w odniesieniu do części gatunków, np. sów, bezsporne znalezienie gniazda i wykazanie jego zajęcia, mające być jedyną podstawą wyznaczenia strefy, nie jest najczęściej możliwe, a także, w większości przypadków, wskazane, ze względu na dobro gatunku. W efekcie, w odniesieniu do większości gatunków, ochrona strefowa w omawianym obszarze najwyraźniej nie zdaje egzaminu.

Penetracja ludzka jest także istotnym czynnikiem mającym wpływ na wysokość sukcesu lęgowego w odniesieniu do gatunków o mniejszej antropofobii – nurogęsia, gągoła czy zimorodka. Istotny czynnik stanowi tu może turystyka kajakowa w okresie lęgów, a szczególnie jej znaczne natężenie na Drawie. Podstawowym zagrożeniem jest tu możliwość wzrostu śmiertelności młodych będącej wynikiem rozpraszania stadek pod wpływem turystyki wodnej, ale także zakłócenie żerowania ptaków dorosłych karmiących młode przez znaczną część dnia.

W odniesieniu do gatunków potencjalnie konfliktowych z gospodarką rybacką pewną rolę odgrywać może presja bezpośrednia – odstrzeliwanie rybołówów, kormoranów czy czapli w kompleksach hodowlanych stawów rybnych.

W stosunku do gatunków takich jak gągoł czy nurogęś, ale także innych ptaków wodnych, istotnym czynnikiem ograniczającym jest śmiertelność ptaków dorosłych i straty lęgów w wyniku rozwoju populacji norki amerykańskiej. Zasiadła ona obecnie prawie cały Obszar i jej presja na gatunki gniazdujące w obrębie lub poblizu cieków i zbiorników wodnych może być znaczna.

Dla grupy gatunków związanych żerowiskowo z krajobrazem otwartym, istotnym czynnikiem ograniczającym dostępność i stan żerowisk mogą być przekształcenia form użytkowania gruntów, w tym szczególnie upadek tradycyjnego rolnictwa i związana z tym rezygnacja z ekstensywnego użytkowania wilgotnych łąk i pastwisk. Przekształcenia te prowadzą do ograniczania bazy żerowiskowej żurawia, kani rudej i innych gatunków. Na te same gatunki niekorzystnie oddziałuje także intensyfikacja gospodarki na użytkach zielonych - zbyt wczesne koszenie lub osuszanie łąk wilgotnych. Podobne efekty przynosi przekształcanie łąk w pola orne lub ich zalesianie. Dla kilku gatunków, między innymi bociana czarnego i żurawia, czynnikiem ograniczającym zasięg lęgówisk lub żerowisk może być zmniejszenie się powierzchni umiarkowanie podtopionych turzycowisk poprzez ich przesuszenie, nadmierne podtopienie lub ekspansję szuwarów mozgi i trzciny. Podobnie na gatunki te działa eliminacja z krajobrazu, w wyniku przywracania użytkowania łąk, a także zasypywania i zaorywania, podmokłych „nieużytków”, kompleksów szuwarów, oczek i innych zbiorników wodnych w krajobrazie rolniczym na obrzeżach Obszaru. Z uwagi na lokalnie znaczny udział gruntów rolnych w powierzchni Obszaru czynniki te mogą mieć znaczenie w kształtowaniu warunków funkcjonowania populacji gatunków ptaków chronionych na jego terenie.

Przyczyną śmiertelności, ale przede wszystkim ograniczenia dostępności i spadku atrakcyjności siedlisk szeregu gatunków ptaków, szczególnie gatunków dużych jak puchacz czy bielik, mogą być napowietrzne linie energetyczne, a także planowane w otoczeniu Ostoi inwestycje energetyczne - farmy wiatrowe. Śmiertelność dotyczy kolizji z obiektami ptaków lecących (rozbijanie o elementy infrastruktury) bądź siadających (porażenie prądem), ograniczenia bazy żerowej dla populacji ptaków lęgowych żerujących na obrzeżach ostoi oraz wędrownych.

Podobne oddziaływania dotyczyć mogą także infrastruktury komunikacyjnej, w tym przecinających Obszar dróg krajowych o znacznym natężeniu ruchu oraz ewentualnych planów ich modernizacji i przystosowania do standardów dróg ekspresowych. W najbliższej przyszłości, w okresie obowiązywania planu spodziewać się należy modernizacji wszystkich dróg. Znaczna śmiertelność zwierząt na drogach czy liniach kolejowych przyczyniać się może do śmiertelności gatunków padlinożernych, między innymi kań.

W odniesieniu do części gatunków, np. lerki czy lelka, potencjalnym zagrożeniem może być ograniczenie bazy pokarmowej lub śmiertelność w wyniku chemicznej ochrony lasu

Potencjalnym zagrożeniem dla stanowisk gatunków antropofobnych może być także ewentualny rozwój infrastruktury i dalsza intensyfikacja użytkowania Poligonu Drwaskiego. Obecność poligonu i jego strefy ochronnej niewątpliwie ogranicza dostępność i penetrację terenu w północno - wschodniej części Obszaru Natura 2000, co jest zjawiskiem bezwzględnie korzystnym. Jednocześnie jednak same prowadzone na poligonie działania mogą powodować niepokoje ptaków, a w konsekwencji porzucanie przez nie gniazd i lęgów.

Najważniejszym celem ochrony Obszaru i Parku wynikającym z potrzeb ochrony ptaków jest zabezpieczenie przed nadmierną penetracją przez człowieka i poprawa stanu siedlisk najsilniej zagrożonych gatunków antropofobnych, gniazdujących w niedostępnych fragmentach starodrzewi oraz innych nieuczęszczanych miejscach (rybołów, bielik, bocian czarny, kanie, puchacz, gągoł, nurogęs i inne). Dotyczy to zarówno lasów gospodarczych (ograniczenie presji gospodarki leśnej i wypoczynku) jak i Parku (ograniczenie presji turystyki, wypoczynku i badań naukowych).

Istotne dla tej grupy oraz szeregu innych gatunków (dzięcioł czarny i średni, włośchatka, sóweczka, muchołówka mała i inne) jest utrzymanie lub zwiększenie udziału starodrzewi w strukturze lasów obszaru.

W odniesieniu do znacznej grupy gatunków istotnym celem powinno być zachowanie zróżnicowanych wiekowo i strukturalnie kompleksów leśnych, szczególnie suchych borów i towarzyszących im siedlisk otwartych (lerka, lelek, włośchatka i inne) oraz siedlisk podmokłych (żuraw, bocian czarny i inne).

Istotnym celem ochrony odnoszącym się do szeregu gatunków powinno być

podjęcie działań w kierunku zmniejszenia bezpośredniej śmiertelności powodowanej przez człowieka oraz ssaki drapieżne, szczególnie norkę amerykańską.

W ramach opracowania zestawiono liczącą 59 pozycji literaturę dotyczącą ptaków Parku i Obszaru Natura 2000.

Ssaki

Przeanalizowano dostępne dane o występowaniu i liczebności ssaków kopytnych, drapieżnych, w tym wilka oraz gatunków obcych inwazyjnych (norka amerykańska, szop pracz, jenot), bobra, wiewiórki, zająca. W odniesieniu do kopytnych przeanalizowano również wielkość i strukturę pozyskania łowieckiego na terenie parku i w sąsiadujących obwodach łowieckich.

Analiza dostępnych informacji o faunie dużych i średniej wielkości ssaków Drawieńskiego Parku Narodowego wykazała, że informacje o kopytnych i niektórych innych gatunkach są stosunkowo pełne, natomiast dane dotyczące małych ssaków drapieżnych - szczątkowe.

W tabeli 1 przedstawiono wykaz i status ochronny gatunków ssaków objętych niniejszą analizą. Bóbr i wydra objęte są ochroną w ramach Dyrektywy Siedliskowej. Gatunki te podlegają w Polsce ochronie częściowej. Ścisłej ochronie podlega wiewiórka i dwa gatunki łasicowatych. Do łownych należy aż 13 gatunków ssaków DPN. Żaden gatunek z grupy średnich i dużych ssaków nie został wymieniony w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt.

Tab. 1. Wykaz gatunków dużych i średnich ssaków DPN oraz ich status ochronny. Zał. II DS- wymieniony w załączniku II Dyrektywy Siedliskowej.

Nazwa polska	Nazwa łacińska	Zał. II DS	Ochrona ścisła	Ochrona częściowa	Łowny
zając	<i>Lepus europaeus</i>				+
wiewiórka	<i>Sciurus vulgaris</i>		+		
bóbr	<i>Castor fiber</i>	+		+	
lis	<i>Vulpes vulpes</i>				+
jenot	<i>Nyctereutes procyonoides</i>				+
szop pracz	<i>Procyon lotor</i>				+
łasica	<i>Mustela nivalis</i>		+		
gronostaj	<i>Mustela erminea</i>		+		
kuna leśna	<i>Martes martes</i>				+
kuna domowa	<i>Martes foina</i>				+
norka amerykańska	<i>Neovison vison</i>				+
tchórz	<i>Mustela putorius</i>				

wydra	<i>Lutra lutra</i>	+		+	
borsuk	<i>Meles meles</i>				+
dzik	<i>Sus scrofa</i>				+
sarna	<i>Capreolus capreolus</i>				+
jeleń	<i>Cervus elaphus</i>				+
daniel	<i>Dama dama</i>				+
łoś	<i>Alces alces</i>				+

OMÓWIENIE GATUNKÓW

WILK *Canis lupus*

Od 2009 roku wilki z sukcesem zasiedlają Puszcę Drawską. Prawdopodobnie w 2010 roku miał miejsce pierwszy wychów młodych na terenie Drawieńskiego Parku Narodowego. W kolejnych latach wilki również wyprowadziły w parku młode. Park stał się w ostatnich latach bezpieczną ostoją tego gatunku. Według danych niepublikowanych DPN wilki oraz ślady ich obecności (tropy, odchody, miejsca znakowania, ofiary) zaczęły być regularnie obserwowane na terenie parku od początku 2010 roku. Wiosną i latem 2011 na terenie DPN i sąsiadujących lasach stwierdzono obecność watahy liczącej 3-4 dorosłe osobniki i 2-3 szczenięta. W grudniu 2011 nielegalnie odstrzelono dwa wilki w nadleśnictwie Głusko (pomiędzy wschodnią a zachodnią częścią DPN). Badania genetyczne wykazały, że było to potomstwo pary rodzicielskiej, której centrum aktywności znajduje się w parku. Ponadto w kwietniu 2012 znaleziono w DPN martwego dorosłego wilka. W styczniu 2012 znaleziono nową norę w pobliżu wcześniej znanej (w której wcześniej nie potwierdzono rozrodu). W maju stwierdzono, że nora jest zajęta i użytkowana przez wilki. Udało się stwierdzić, że wilki wychowywały w norze 5 młodych. We wrześniu obserwowano już jednak tylko 3 młode. Dotychczas w DPN kilkakrotnie odnaleziono ofiary drapieżnictwa wilków. Były to jelenie, sarny, dziki, bóbr oraz lis.

W obwodach sąsiadujących z DPN, na których terenie występują wilki należałoby uwzględnić drapieżnictwo tego gatunku w planach pozyskania łowieckiego. Dotychczas w planach łowieckich kół w żaden sposób nie uwzględnia się obecności wilków i ich oddziaływania na populację kopytnych.

LIS *Vulpes vulpes*

Liczebność lisa na terenie DPN i strefy ochrony zwierząt łownych starano się oszacować różnymi metodami. W 2012 zlokalizowano 34 nory zajęte przez lisy, w tym 8 wykorzystywanych jednocześnie z borsukami oraz jedną z jenotem. Ponadto zlokalizowano 20 nor nieznanych drapieżników (bez śladów użytkowania), jednak ich budowa i lokalizacja wskazywała, że prawdopodobnie były one wcześniej użytkowane/wykopane przez lisy. Łącznie więc na terenie DPN stwierdzono 54 nory należące z pewnością lub prawdopodobnie do lisów, z tego w co najmniej 6 z pewnością były wychowywane młode. Zaobserwowano, że w 2010 roku podawane

były lokalizacje nor lisich w oddziałach bezpośrednio sąsiadujące z norą zajęta przez wilki, a w 2012 żadna z powyższych lisich nor nie była już zajęta – większość nie istniała, część był rozkopana i zniszczona. Może to sugerować, że wilki zasiedlające wschodnią część DPN ograniczają liczebność lisa przynajmniej w obszarze swej najwyższej aktywności.

Kolejną metodą było tropienie lisów na śniegu. Uznano tę metodę za obecnie najbardziej wiarygodną, a przede wszystkim dającą wyniki porównywalne z 1998 rokiem. Całkowita liczebność zimowa lisa w Drawieńskim Parku Narodowym szacowana tą metodą wynosi obecnie 86 osobników. W 1998 roku tą samą metodą obliczona liczebność zimowa populacji lisa w parku wynosiła 82 osobniki.

Przy obecnym stanie populacji i siedlisk populacja lisa w DPN nie jest zagrożona i nie wymaga podejmowania szczególnych działań ochronnych. Ponieważ brak jest informacji o rzeczywistym drapieżnictwie lisa na ptakach czy ssakach parku utrzymanie dotychczasowej redukcji nie wydaje się uzasadnione. Tym bardziej, że zredukowanych jest około 10% szacowanej liczebności populacji i nie wpływa to na spadek liczebności lisów.

JENOT *Nyctereutes procyonoides*

Na podstawie dostępnych danych można zakładać, że w DPN żyje co najmniej 11 par jenotów. Jest to więc gatunek mniej liczny od lisa. Jenot jest gatunkiem obcego pochodzenia, uważany jest za inwazyjny, mogący zagrażać gatunkom rodzimym. Dotychczas nie prowadzono jednak badań nad wpływem jenota na faunę DPN. Wiadomo, że rodzimy lis jest na terenie parku liczniejszy.

BORSUK *Meles meles*

Borsuki występują na terenie całego parku, choć nie wszędzie zostały wykryte ich nory. Łącznie znanych jest obecnie 41 nor użytkowanych przez borsuki, w tym co najmniej 8 łącznie z lisem i jedna – z jenotem. Każda rodzina borsuków korzysta zwykle z co najmniej kilku nor, część znalezionych nor jest więc wykorzystywana okresowo. Spośród skontrolowanych nor 23 uznano za „nory główne” – użytkowane stale przez rodzinę. Najwięcej nor znaleziono w O.O. Knieja (19 nor/10 rodzin) i Ostrowiec (9 nor/4 rodziny). W pozostałych obwodach znanych jest po kilka nor. W O.O. Sitno dotychczas nie znaleziono żadnej borsuczej nory, jednak obserwacje (tropy, latryny, obserwacje bezpośrednie) wskazują, że w tym obwodzie znajdują się co najmniej 2 niewykryte nory. Populacja borsuka na terenie DPN osiąga obecnie zagęszczenie rzędu 10 osobników/10km², a więc typowe dla siedlisk optymalnych. Nie zaobserwowano negatywnego wpływu wilka na borsuka. W bezpośrednim sąsiedztwie wilczej nory (w odległości około 150m) nadal funkcjonuje nora zajęta przez borsuki.

KUNA DOMOWA *Martes foina*

Według obecnej wiedzy kuna domowa w DPN związana jest wyłącznie z osadami ludzkimi. W ostatnich latach stwierdzono jej obecność tylko w okolicach miejscowości Barnimie i Konotop. Osobniki obserwowano podczas nocnych liczeń z reflektorem na terenie strefy ochrony zwierząt łownych. Być może kamionka występuje też w sąsiedztwie innych miejscowości w granicach parku i jego bezpośrednim sąsiedztwie.

KUNA LEŚNA *Martes martes*

Podobnie jak w przypadku lisa w lutym 2013 w 24-48 godzin po opadzie śniegu przeprowadzono liczenia tropów na sześciu transektach o łącznej długości 28 km. Trasy przejść rozmieszczone były w pięciu obwodach ochronnych, w różnych typach siedliskowych lasu. Takiej samej metody użyto w parku 1998 roku, dlatego też wyniki są porównywalne w otrzymanymi wówczas. Zgodnie z przyjętą metodyką średnie zagęszczenie kuny leśnej na terenach leśnych DPN (9121,29 ha) wynosiło zimą 2013 r. 0,51 osobnika/100ha. Całkowita liczebność zimowa kun w Drawieńskim Parku Narodowym szacowana tą metodą wynosi więc 46 osobników. W 1998 roku tą samą metodą obliczona liczebność zimowa populacji kuny leśnej w parku wynosiła 22 osobniki. Zagęszczenie kuny leśnej w DPN oszacowane powyższą metodą jest obecnie podobnego rzędu jak w Białowieskim Parku Narodowym – optymalnym siedlisku (średnio 0,57 os./100ha, Jędrzejewska i Jędrzejewski 1993, Zalewski 1995). W 1998 roku wyliczone zagęszczenie były prawie dwukrotnie niższe. Prognozowano jednak, że wraz ze wzrostem wieku drzewostanów w parku liczebność kun będzie rosła. Prognozy te najwyraźniej się sprawdziły.

TCHÓRZ *Mustela putorius*

Dane o tym gatunku są bardzo ubogie. Tchórz występuje w parku bardzo nielicznie. W ciągu ostatnich trzech lat obserwowany był zaledwie kilka razy. W 2010 roku w oddziale 369 znaleziony został martwy osobnik. Poza tym podczas odłowów żywołownych norki amerykańskiej (w ramach projektów realizowanych w DPN) czterokrotnie zostały odłowione: dwa razy nad rzeką Płociczną, raz nad jeziorem Perkoz i raz nad jeziorem Piaseczno Duże. Zagrożeniem dla tchórza może być obecnie rosnąca liczebność norki amerykańskiej – zajmującej podobne siedliska i zajmującej podobną niszę pokarmową. W Puszczy Białowieskiej wskaźnik nakładania się nisz pokarmowych tchórza i norki amerykańskiej wynosi wiosną i latem 0,68, a jesienią i zimą aż 0,87. Wskaźnik ten waha się w zakresie od 0 (nisze pokarmowe całkowicie odmienne) do 1 (nisze identyczne) (Jędrzejewska i Jędrzejewski 2001). W ramach realizacji zadań ochronnych, a obecnie projektu Life + Polskie Ostoje Ptaków liczebność nerek jest ograniczana. Być może z czasem spowoduje to wzrost liczebności tchórzy w DPN.

GRONOSTAJ *Mustela erminea*

Informacje o występowaniu tego gatunku w parku są bardzo ubogie. Obserwacje pochodzą tylko z rzeki Drawy, z oddziałów 118, 142 i 312. Jedna obserwacja

pochodzi z 2011 roku (DPN – dane niepublikowane), dwie z 2012. Zebranie dokładniejszych danych o rozmieszczeniu i liczebności wymagałoby co najmniej przeszukania optymalnych biotopów nadwodnych zimą przy niewielkiej pokrywie śniegu. Wówczas także znalezienie użytkowanych nerek gronostaja jest stosunkowo łatwe. Należy objąć ten gatunek monitoringiem liczebności w ramach działalności statutowej DPN.

ŁASICA *Mustela nivalis*

Łasica jest najmniejszym ssakiem drapieżnym świata. Dla przypadkowego obserwatora jest bardzo trudno wykrywalna. Służba parku nie podaje informacji o tym gatunku z ostatnich lat. Podczas prowadzonych prac terenowych na potrzeby planu ochrony tropy łasicy obserwowano tylko jeden raz – w lutym 2012 nad jeziorem Arkońskim, na łodzie przy jego brzegu. Podobnie jak gronostaj, gatunek ten objęty jest ochroną, ale nie jest zagrożony. Należy objąć łasicę monitoringiem liczebności.

WYDRA *Lutra lutra*

Do rozpoczęcia wieloletniego monitoringu wydry w Ostoi Uroczyska Puszczy Drawskiej łącznie z Drawieńskim Parkiem Narodowym wybrano metodę standardową - jednokrotnej kontroli wybranych punktów w krótkim czasie (Chanin 2003, Romanowski i in. 2011). łącznie na terenie ostoi Uroczyska Puszczy Drawskiej skontrolowano 63 punkty monitoringowe. Na 54 punktach (ponad 85 %) stwierdzono obecność śladów wydry (tropów i/lub odchodów). W Drawieńskim Parku Narodowym i w bezpośrednim sąsiedztwie jego granic skontrolowano 35 punktów. Spośród punktów w DPN w 33 lokalizacjach stwierdzono ślady obecności wydry – tropy lub odchody.

W wyniku prac terenowych stwierdzono, że wydra zasiedla wszystkie rzeki przepływające przez Drawieński Park Narodowy. Poza tym występuje też nad wszystkimi kontrolowanymi jeziorami: Adamowo, Grażyna, Arkońskim, Ostrowieckim, Dzicza, Płociczno, Jamno, Sitno. Ze względu na założenia metodyczne i konfigurację terenu nie kontrolowano pozostałych jezior i stawów położonych w DPN. Ponieważ jednak siedliska na terenie parku są optymalne dla wydr, można więc założyć, że drapieżnik ten penetruje wszystkie dostępne zbiorniki wodne i zamieszkuje również brzegi pozostałych jezior.

W obszarze ostoi poza terenem Drawieńskiego Parku Narodowego skontrolowano 28 punktów. Ślady obecności wydr stwierdzono w 21 kontrolowanych punktach. W ostoi siedliskowej wydra występuje obecnie na następujących rzekach: Drawa, Płociczna, Korytnica, Cieszynka, Runica, Sitna, Słopica, Mierzęcka Struga, Człopica. Nie stwierdzono śladów obecności na rzece Szczyczej. Ponadto drapieżnik ten penetruje większość jezior położonych w granicach ostoi.

W toku prac terenowych stwierdzono, że wydra jest obecnie gatunkiem

zasiedlającym niemal wszystkie rzeki położone w granicach ostoi Uroczyska Puszczy Drawskiej, w tym praktycznie wszystkie cieki i zbiorniki wodne położone w Drawieńskim Parku Narodowym. Zasiedla także większość jezior. Preferowanym siedliskiem są średniej wielkości rzeki oraz przepływowe jeziora. Wydra unika niewielkich rowów tworzących sieć melioracji szczegółowej i wykorzystuje je raczej jako korytarze do przemieszczeń pomiędzy optymalnymi siedliskami.

NORKA AMERYKAŃSKA *Mustela vison*

Pierwsze odnotowane obserwacje z terenu parku pochodzą z 1998 roku, jednak prawdopodobnie norka pojawiła się kilka lat wcześniej. Pierwsze obserwacje z zachodniej Polski pochodzą z połowy lat 1990 (Brzeziński i Marzec 2003). W 1998 w DPN obserwowano osobnika i ślady nad rzeką Płociczną i nad jeziorem Ostrowieckim. W tym samym roku znaleziono martwą norkę po kolizji drogowej na szosie pod Głuskim. Od 2007 roku zaczęto rejestrować wszystkie obserwacje, norki notowano wówczas przy ujściu Płocicznej nad jeziorem Sitno oraz nad Drawą w oddziale 183.

Od 2009 w DPN w ramach zadań ochronnych, projektu badawczego prowadzonego przez Instytut Biologii Ssaków PAN, a następnie projektu Life+ Polskie Ostoje Ptaków wprowadzono monitoring występowania wykonywany za pomocą tratw, na których zwierzęta pozostawiają tropy, fotopułapek oraz redukcję nerek metodą odłowów. W 2009 roku gatunek zasiedlał już cały odcinek Drawy w granicach DPN. Jesienią tymi samymi metodami próbowano wykryć obecność nerek na wyspach jeziora Ostrowieckiego, jednak nie zarejestrowano obecności tego drapieżnika.

SZOP PRACZ *Procyon lotor*

Pierwsza obserwacja szopa pracza z terenu DPN podawana w archiwach parku pochodzi z maja 2006 roku z oddziału 311 położonego nad Drawą. Z tego rejonu (oddziały 310, 311, 312, 324, 326) pochodzi większość kolejnych obserwacji szopa z tego roku i z następnych lat. Kilkakrotnie 1-2 osobniki były notowane nad Drawą między Drawnem a Barnimiem i między Barnimiem i Konotopem. W 2006 szop pojawił się też już w oddz. 8 - w okolicy jeziora Martew i rzeki Runicy. W kolejnych latach szopy spotykane były kilkakrotnie w ciągu roku. We wrześniu 2009 w oddziale 120 a (okolice Barnimia) obserwowano 5 osobników. Oznacza to, że szopy musiały rozmnażać się w parku lub jego sąsiedztwie. Ponownie dorosłego osobnika z 2 młodymi widziano w 2011 roku w oddziale 176.

W 2012 w trakcie prac terenowych stwierdzono tropy szopa pracza na w na granicy oddziałów 312/326, ale także w niższym biegu Drawy - na stawie w oddziale 385 k, gdzie znaleziono odchody.

W obwodach łowieckich sąsiadujących z DPN obecność szopa wykazywana jest, podobnie jak w DPN, także od 2006 roku (KŁ Żuraw). Od 2007 cztery koła łowieckie wykazują występowanie szopów i planują ich pozyskanie. W 2008 roku na terenach

dzierżawionych przez w Kł. Nemrod pozyskano pierwszych 5 osobników. W kolejnych latach zarówno plany, jak i pozyskanie jest coraz wyższe.

Szop pracz jest gatunkiem pochodzącym z Ameryki Północnej. Do Europy został sztucznie wprowadzony przez człowieka. Jest bardzo wszechstronnym wszystkożernym ssakiem drapieżnym zdobywającym pokarm na lądzie, w wodzie i w koronach drzew. W rodzimej faunie europejskiej nie było dotychczas podobnego gatunku. Występuje nad brzegami rzek, jezior, na terenach podmokłych, chętnie w sąsiedztwie lasów liściastych i iglastych. Ekspansja szopa na tereny Polski w ostatnich dziesięciu latach bardzo przybrała na sile. Najsilniejsza populacja, o najwyższych zagęszczeniach zamieszkuje obecnie rejon ujścia Warty do Odry, położony około 120 km od DPN.

Zagęszczenie i liczebność szopa pracza w DPN oraz jego wpływ na faunę parku powinny zostać poddane szczegółowym obserwacjom przez instytucje badawcze.

WIEWIÓRKA *Sciurus vulgaris*

W lasach Drawieńskiego Parku Narodowego wiewiórka występuje niezbyt licznie. Od wiosny do jesieni spotykana jest sporadycznie, lecz podczas zimowych tropień zebrano dokładniejsze informacje o rozmieszczeniu gatunku. Obecność wiewiórki stwierdzono na 30 stanowiskach. Podczas zimowych tropień kuny leśnej i lisa notowano również liczbę tropów wiewiórek. Wynik okazał się dodatnio skorelowany z zagęszczeniem kuny leśnej. W warunkach parku narodowego wiewiórka narażona jest jedynie na naturalne drapieżnictwo. Starzejące się drzewostany zapewniają odpowiednią bazę pokarmową, istnienie populacji nie wydaje się więc obecnie ani w najbliższej przyszłości zagrożone.

BÓBR *Castor fiber*

Na terenie ostoi Uroczyska Puszczy Drawskiej znanych jest około 80 stanowisk bobrów, w tym około 25 w DPN i 55 poza jego granicami. Na tej podstawie całkowitą liczebność można szacować na około 320 osobników.

ZAJĄC *Lepus europaeus*

Podobnie jak w przypadku wiewiórki podczas zimowych tropień kuny leśnej i lisa notowano również liczbę tropów zajęcy. Na tej podstawie nie można wnioskować o liczebności zajęcy, jednak metoda ta stosowana w skali wieloletniej na powtarzalnych transektach mogłaby być pomocna do śledzenia trendów populacji tego gatunku w DPN.

JELEŃ *Cervus elaphus*, SARNA *Capreolus capreolus*, DZIK *Sus scrofa*

Dane dotyczące liczebności, stanu populacji wszystkich gatunków kopytnych i metod ich ochrony w Puszczy Drawskiej łącznie z DPN wymagają jeszcze analizy.

Jednak wysokość odstrzałów tych trzech gatunków na terenie parku narodowego wynosząca średnio kilkadziesiąt sztuk rocznie nie obniża ich liczebności w parku, nie spełnia więc swego pierwotnego zadania - regulacji liczebności ze względu na szkody powodowane w ekosystemach leśnych. Zakładana obecnie w zadaniach ochronnych redukcja liczebności miała być wykonywana w miejscach koncentracji szkód. Dostępne dane wymagają jeszcze analiz pod tym kątem.

**INFRASTRUKTURA
I ŚRODOWISKO**
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

